

ІМПЕРІЯ ТА ПОЛЬСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ: ЕВОЛЮЦІЯ СТОСУНКІВ

У кінці XIX – на початку XX ст. у польській історичній науці домінувало висвітлення проблем, пов'язаних із утратою Польщею державності, акцентування уваги на середньовічному минулому Речі Посполитої. У зв'язку з поширенням неоромантичного світогляду, в польській історіографії намітилися зміни в трактуванні польського минулого. Це стало характерною рисою всіх польських історичних шкіл – Краківської, Варшавської та Львівської. Принагідно зазначимо, що довкола доцільності виділення в окремих наукових напрямках останньої точаться дебати. Типовими рисами періоду стали розширення наукової спеціалізації та хронологічних меж досліджень [1, с. 7]. Однак, Загалом у польській історичній науці продовжувала домінувати позитивістська методологія [2, с. 105].

Політичні впливи та вподобаннями також знаходили відображення в змісті та характері досліджень представників різних шкіл. Так, представники Львівської школи (Т. Войцеховський, А. Левицький) відрізнялися індиферентністю політичних поглядів. Краківська школа, заснована Валеріаном Калінкою та Юзефом Шуйським, фактично була уособленням прихильності до консервативних традицій, до того ж представляла інтереси польських політиків-консерваторів. Така позиція пояснюється усвідомленням (після поразок повстань XIX ст.) неможливості відновлення незалежності. З діяльністю цієї школи пов'язується поширення песимістичної концепції історії Польщі. Її представники причину занепаду Речі Посполитої вбачали у відсутності сильної монархічної влади [3, с. 367]. Більшість польських істориків були прихильниками ідеї «угодовства» й виступали за можливий у часи розвитку парламентаризму союз російських та польських землевласників. Зокрема, подібні позиції поділяв історик К. Бужинський [4]. Варшавська ж школа, яскравими представниками якої були Т. Корзон, В. Смоленський, А. Павіньський, сформувалася дещо пізніше, як опозиція до краківської, на основі програми «органічної праці» та висунула власну оптимістичну «теорію відродження в занепаді», суть якої полягала у твердженні протяжності процесу національного відродження (органічна праця) навіть в умовах відсутності державності.

На думку Д. Бовуа, на межі століть польська історична наука характеризувалася критикою історичних міфів: «східних кресів» польської держави, історичних кордонів Речі Посполитою, її місії на сході [5, с. 94].

У міжвоєнний період дослідницькі акценти польських істориків змінилися в бік героїки та боротьби з царатом (історія національних повстань, конспірацій та російських царських репресій). Така ж ситуація спостерігалася в часи ПНР, оскільки ідея боротьби з царатом у тих умовах набула особливого звучання. Водночас, варто зазначити, що саме в цей час з'явилися ґрунтовні історичні праці, серед яких варто виділити збірку «Долі поляків у XIX – XX ст.», видану на честь 80-річчя професора Стефана Кеневича [6], дослідження Л. Базильова «Поляки в Петербурзі» та ін.[7].

Зі змінами на політичній карті Європи на зламі 80-90-х рр. XX ст. польські історики почали більше уваги приділяти зваженому аналізу царської політики щодо поляків, намагалися пояснити причини адаптації польського суспільства до нових

умов життя за відсутності власної держави. Дослідження долі поляків на «кресах» (у випадку Російської імперії) являє собою окрему тематичну групу в комплексі праць. До речі, трактування дефініції «Кресів» розкрито в численній науковій літературі [8], у якій знайшли відображення підходи, започатковані німецькою історичною школою, що традиційно пов'язується з ім'ям Я. Козеллека. Цікавим є дослідження Генріха Гленбоцького, присвячене «кресам». Він, як дослідник імперії вважає, що основою політично-суспільно-національної ситуації на Західних окраїнах держави Романових було зіткнення російської держави та молодого російського націоналізму з більш розвиненою польською національною свідомістю [9]. Проте польський історик Лешек Яскевич дискутує з цими поглядами й нагадує про нерівність такої суперечки – «за російським націоналізмом стояла сила імперської держави з її обмежуючим законодавством і засобами примусу» [10]. Натомість, А. Новак зауважує, що прагнення імперської держави не завжди збігалися з прагненнями російського націоналізму [11].

Видані в останні роки праці польських дослідників демонструють їхню орієнтацію на різні методологічні підходи щодо вивчення імперського періоду власної історії та загалом відображають загальні тенденції національних «постімперських» історіографій.

Література:

1. *Matemicki J. Historiografia Polska XX wieku / J. Matemicki. – Wrocław, 1982. – Cz. 1: 1990-1918. – S. 7.*
2. *Dudkiewicz J., Hreniowska K. Zarys historii historiografii polskiej / J. Dudkiewicz, K. Hreniowska. – Jydli, 1959. – Cz. 3: 1900-1939. – S. 105.*
3. *Руда О. Генеза польсько-українських стосунків у працях польських істориків Львова (1890-1914) / О. Руда // Історіографічні дослідження в Україні: Зб. наук. пр. – 2008. – Вип. 18. – 367-379 с.*
4. *Burzynski K. Przejawy życia politycznego na Rusi od roku 1905 / K. Burzynski. – Kraków, 1909. – 38 s.*
5. *Beauvois D. Mit «kresow wsghcodnich», czyli jak mu kres / D. Beauvois // Polskie mity polityczne XIX i XX w. Polska myśl polityczna XIX i XX w. / Pod red. W. Wrzesickiego. – Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1994. – T. 9. – S. 94.*
6. *Losy polaków w XIX- XX. Studia ofiarowane Stefanowi Kieniewiczowi / Pod red. B. Grohulskiej, J. Skowronka. – Warszawa, 1987. – 317 s.*
7. *Bazyłow L. Polacy w Petersburgu / L. Bazyłow. – Wrocław, 1984. – 263 s.*
8. *Dylągowa H. Koniec Rzeczypospolitej. Granica wschodnia w świadomości. Polaków XIX i XX w. Kilka refleksji historycznych / H. Dylągowa // Przegląd Wschodni. – 1992/1993. – T. II. – z. 4 (8). – S. 915–919; Kieniewicz S. Kresy. Przemiany terminologiczne w perspektywie dziejowej / S. Kieniewicz // Przegląd Wschodni. – 1991. – T. I. – z. 1. – S. 3–13.*
9. *Głębocki H. Kresy Imperium. Szkice i materiały do dziejów polityki Rosji wobec jej peryferii (XVIII – XXI) / H. Głębocki. – Kraków, 2006.*
10. *Jaśkiewicz L. Carat i sprawy polskie na przełomie XIX i XX wieku / L. Jaśkiewicz. – Pułtusk, 2001. – S. 67.*
11. *Nowak R. Od imperium do imperium: spojrzenia na historię Europy wschodniej / R. Nowak. – Kraków–Warszawa, 2004. – S. 138.*